

ของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กพิเศษวัย 0-3 ปี

ของเล่นหรือการเล่น มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ของเด็กอย่างมาก ถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญ ที่จะนำไปสู่กระบวนการ การเรียนรู้ของเด็กในอนาคต ดังนั้นถ้าพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู ได้เข้าใจ และสามารถนำของเล่น หรือกิจกรรมการเล่นไปใช้กับเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ทักษะพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็ก จะก้าวไปอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อเด็กมีพื้นฐานทางพัฒนาการที่ดี และเหมาะสมกับวัย เด็กจะสามารถ นำประสบการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้าไปประยุกต์ใช้ กับการเรียนรู้ในอนาคตได้ อย่างมีคุณภาพ

พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กวัย0-3ปี

เด็กวัยนี้เรียนรู้ผ่านการเล่น และเรียนรู้ผ่านทางการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตาหู ฟัง จมูกรับกลิ่น ลิ้นรับรส และผิวหนังรับสัมผัส ในวัยนี้เด็กมักชอบนำของทุกชนิดเข้าปาก โดยใช้ปากในการสำรวจของนั้นๆ ทั้งดู เลี้ยว ดม พ่อแม่ควรส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ทักษะเหล่านี้ โดยหาของเล่นที่มีขนาดเหมาะสมมี น้ำหนักเบา ขนาดไม่เล็กจนเกินไป ปลอดภัย ล้างทำความสะอาดง่าย เพื่อให้เด็กได้ฝึกทักษะ ในการใช้มือและตาประสานกัน ในการคว้า จับ เขย่า เอาเข้าปาก พ่อ แม่หรือผู้เลี้ยงดู ไม่ควรดึงมือหรือของเล่นออกจากปากเด็ก เพราะจะทำให้เด็กหงุดหงิด อารมณ์เสีย และขาดโอกาสในการใช้ปากสำรวจเพื่อการเรียนรู้ และที่สำคัญพ่อแม่ควรพูดคุย และมีปฏิสัมพันธ์กับลูกขณะชี้ชวนให้ลูกเล่นอีกด้วย เด็กที่มีความต้องการพิเศษ อาจมีความบกพร่องทางพัฒนาการ จำเป็นต้องกระตุ้น การเรียนรู้ของเด็กในทุกด้าน ไม่ว่าจะกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังต้องกระตุ้นการเรียนรู้ ด้วยการใช้ของเล่นที่มีความหลากหลายเพื่อสร้างทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่เด็กเหล่านี้ ซึ่งจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมและต้องคำนึงถึงปัญหาความต้องการและระดับพัฒนาการของเด็กแต่ละรายด้วย ถึงแม้ว่าพัฒนาการของเด็กกลุ่มนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงตามอายุก็ตาม แต่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ ไม่เหมือนกับเด็กปกติ เด็กพิเศษเหล่านี้ก็สามารถ พัฒนาศักยภาพของตนได้ และอาจจะมีพฤติกรรมของพัฒนาการ ที่แตกต่างกันออกไปตามปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เด็กบางคนอาจคลืบ แต่ไม่คลาน แต่จะนั่งและยืน เดิน เหยย บางคนอาจรู้จักไขว่คว้าของเล่นในทิศทางต่างๆกันชอบเอาของเล่นเข้าปากแต่บางคนก็ทำไม่ได้

ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะช่วยเหลือ พื้นฟูศักยภาพของเด็กให้เต็มที่ โดยอาจนำของเล่นให้เด็กได้จับสัมผัส หรือกระตุ้นให้เด็กได้มีโอกาสนำของเล่น / วัสดุต่าง ๆ เข้าปาก เพื่อ กัด, ย่ำ ,เลียเล่น ซึ่งทักษะเหล่านี้ถือเป็นการเรียนรู้ของเด็ก โดยการใช้ปากซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการเรียนรู้ ในการสัมผัสวัตถุ / ของเล่น การใช้ตา และมือประสานงานกัน สามารถจับวัตถุ / ของเล่น เข้าปาก ได้อย่างถูกต้องแม่นยำและได้เรียนรู้การสัมผัสพื้นผิวที่แตกต่างกันของวัตถุจากการจับ, กัด, ดูดหรือเลีย พ่อแม่หรือผู้ใหญ่บางคน อาจไม่เข้าใจถึงพฤติกรรมของเด็กในวัยนี้ จึงจำกัด หรือห้ามปราม ไม่ให้เด็กเอาของเข้าปาก อาจเพราะกลัวสกปรกหรือสำลัก ซึ่งจะ让孩子หงุดหงิด , อารมณ์เสีย และไม่เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นพ่อแม่ และผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดควรเข้าใจ ในพฤติกรรมของเด็ก และส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ ให้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งดูแลเรื่องความปลอดภัย ในการเล่นของลูก โดยเฉพาะอุปกรณ์การเล่น ควรที่จะมีขนาดใหญ่ สีฉูดฉาดจับ / ถ่าถนัดมือ สามารถให้เด็กได้สัมผัสผ่านการกัด , ดูด , เลี้ยวได้ ขนาดและน้ำหนัก ต้องเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน สามารถล้าง / ซัก อุปกรณ์ของเล่นได้ เมื่อสกปรก ตลอดทั้งพ่อแม่ ควรมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ระหว่างการเล่นอีกด้วย อย่าปล่อยให้เด็กเล่นคนเดียวเพราะเด็กยังไม่รู้จักว่าของเล่นแต่ละชิ้นมีวิธีการเล่นอย่างไร

ความหมายของการเล่น

การเล่นเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ และเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กเกิดการรับรู้ที่ดี ตลอดทั้งให้เด็กได้เรียนรู้ตัวเองและบุคคลอื่น โดยไม่รู้ตัวและนอกจากนี้การเล่นยังมีผลต่อพัฒนาการทางสมองและระบบประสาทอีกด้วย

ประโยชน์ของการเล่น

1. ช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีพัฒนาการในทุกด้าน
2. สร้างการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5
3. ช่วยพัฒนาด้านสติปัญญา เสริมสร้างจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์
4. ช่วยพัฒนาความสามารถในด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะคำศัพท์
5. ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตัวเอง
6. ช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีทางสังคม เช่น การแบ่งปัน (sharing) การผลัดเปลี่ยน (turn taking) การช่วยเหลือ (co-operation) การอดทนต่อการรอคอย ความยืดหยุ่น (flexibility)
7. ช่วยเสริมสร้างให้เด็กรู้จักตนเองได้ดีขึ้นซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จที่ได้กระทำ
8. ช่วยเสริมสร้างสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี
9. ช่วยพัฒนาและส่งเสริมบทบาททางเพศ และบทบาทสมมุติ
10. ช่วยพัฒนาและเสริมสร้างความสนใจและสมาธิ

การเลือกของเล่น ให้เหมาะกับความสามารถของเด็ก ในแต่ละวัย มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กเป็นอย่างมาก พ่อแม่ หรือผู้ดูแล จึงมีบทบาทสำคัญต่อการเลือกสรรของเล่น และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อเด็ก ให้เกิดศักยภาพในการเรียนรู้ โดยคำนึงถึง

1. ความปลอดภัย
2. ความเหมาะสมกับอายุและพัฒนาการของเด็ก
3. ความสนใจของเด็ก
4. ความสะอาด
5. ความเหมาะสมของราคา
6. วิธีการเล่น

อุปกรณ์ของเล่นและเกมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่มีความต้องการพิเศษวัย0-1ปี

วัสดุอุปกรณ์ / เกม	ประโยชน์
1. วงแหวนที่มีลักษณะพื้นผิวแตกต่างกันอาจเป็น พลาสติกแข็ง , ยางนุ่ม หรือผ้า ฯลฯ (อายุ 3-8 เดือน)	เด็กวัยนี้มักนำของเล่นเข้าปาก ใช้ปากในการดูด อม เลีย ใช้เหงือกย่ำ กัดเล่น เพื่อฝึกความแข็งแรงของเหงือก และยังสามารถลดอาการเจ็บขณะฟันของเด็กวัยนี้กำลังขึ้นได้ โดยนำวงแหวนพลาสติกขยงไปแช่ตู้เย็น ความเย็นจากยางจะลดอาการเจ็บได้ขณะที่เด็กกัดเล่น
2. โคมบายพวงวัสดุที่เป็นรูปสัตว์ หรือดอกไม้ ที่มีสีสันสดใส แขนงไวที่หัวเตียงหรือเปล ซึ่งอาจมีเสียงดนตรีประกอบด้วย (อายุ 3-5 เดือน)	เพื่อฝึกการใช้สายตาในการมองวัตถุขณะเคลื่อนไหว ขณะที่เด็กนอนเล่นอยู่บนเตียง แขนงโคมบายอยู่นิ่งหรือส่ายช้าๆ เพื่อให้เด็กได้ใช้สายตามองดูขณะของเล่นแกว่งไปมา เด็กจะสนใจมองดูการเคลื่อนไหวของวัตถุ และยังสามารถฝึกการฟังเสียงดนตรีของเครื่องเล่นอีกด้วย
3. ตุ๊กตาขงผิวหยาบหรือนุ่ม อาจทำจากผ้าหรือพลาสติกยาง ซึ่งอาจบีบมีเสียง / ไม่มีก็ได้ (อายุ 4-12 เดือน)	เพื่อฝึกคว้าจับและ สัมผัส โดยใช้ของเล่นที่มีพื้นผิวสัมผัสที่ต่างกัน เด็กวัยนี้ชอบจับสัมผัส ลูกบอล บิบนเล่น หรือโยนเล่น กลิ้งเล่น และฝึกการฟังเสียง ต่างๆกัน ของของเล่นขณะบีบ เขย่า เคาะ ตลอดจนฝึกจับของเล่นเปลี่ยนมือได้อีกด้วย
4. เครื่องเขย่าให้เกิดเสียงได้แก่ กริ่งกริ่ง , กระดิ่ง ซึ่งอาจมีขนาดและน้ำหนักที่แตกต่างกัน ตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละคน (อายุ 3-12 เดือน)	เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือในการจับและคว่ำของเล่น ฝึกการฟังเสียงของของเล่นที่มีความแตกต่างกัน เด็กวัยนี้ชอบคว่ำ จับ เขย่า เคาะ ของเล่นเพื่อให้เกิดเสียงต่าง ๆ รวมทั้งสามารถกระตุ้นให้เด็กได้สนใจมองขณะที่เด็กมีกิจกรรมในการจับเขย่า เคาะเล่นอีกด้วย
5. กระจกเงา (อายุ 4-12 เดือน)	เพื่อฝึกการมองและการสังเกต การเคลื่อนไหวของหน้าตา และท่าทางขณะมองเล่นเด็กวัยนี้มักชอบมองเงาตัวเอง และสิ่งอื่น ๆ ในกระจก
6. ของเล่นไขลาน เช่น ลูกบิดลูกไก่ และอื่น ๆ ซึ่งอาจมีเสียงดนตรีประกอบ	ขณะที่ของเล่นไขลานเคลื่อนไหว เด็กสนใจและมองตามการเคลื่อนไหวของของเล่นเหล่านั้น ตลอดจนกระตุ้นให้เด็กเกิดการเคลื่อนไหวตัวเองอีกด้วย เช่น เด็กอาจจะคืบ , คลาน หรือ เกาะเดิน , เหนี่ยวตัวลุกยืน เกาะยืน เพื่อให้ได้ของเล่นเหล่านั้น
7. วัสดุรูปทรงเรขาคณิต อาจเป็นผ้า , กล่องสีต่าง ๆ , ก้อนไม้ หรือ ก้อนพลาสติกที่มีขนาดต่างกัน	เพื่อฝึกการสังเกตรูปร่าง รูปทรง และจับกำ ซึ่งภายในกล่องสีต่าง ๆ อาจใส่เม็ดถั่ว / เม็ดพลาสติก ไว้ข้างในได้ เมื่อเด็กเขย่า / เคาะ แล้วเกิดเสียง เพื่อกระตุ้นการฟัง และความสนใจของเด็กในขณะที่เล่น ของเล่นมากขึ้น
8. หมุดหรือ ไม้สี ซึ่งมีขนาดใหญ่ อาจทำด้วยไม้หรือพลาสติก พร้อมกระดานมีรู	เพื่อเสริมสร้างการใช้ปลายนิ้ว ในการหยิบ หรือยัดนิ้วใส่ลงในรู หรือในช่องที่เจาะไว้บนกล่อง เด็กวัยนี้เริ่มใช้ปลายนิ้ว หยิบ หรือใช้นิ้วยัดใส่รู หรือช่องที่เจาะไว้

วัสดุอุปกรณ์ / เกม	ประโยชน์
9. เกมจ๊ะเอ๋ (อายุ 7 เดือน 1 ปี)	เกมนี้เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการค้นหาวัตถุที่หายไป ตลอดทั้งฝึกความสนใจ ,สมาธิในการฟังจังหวะของเสียง และยังเป็นการเล่นเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ด้วย โดยผู้ใหญ่อาจใช้มือ , ผ้า หรือกระดาษปิดหน้าตัวเอง หรือปิดหน้าเด็ก และเมื่อเปิดมือ ผ้า หรือกระดาษออกพร้อมกับพูดคำว่า “จ๊ะเอ๋” ซึ่งน้ำเสียงที่ใช้ควรจะทำให้อารมณ์เด็กให้เกิดความสนุกสนานด้วย ซึ่งเด็กจะมองหาหน้าผู้ใหญ่ที่หายไปในขณะที่เล่น
10. เกมปูได้	เกมนี้เพื่อฝึกให้เด็กได้รับการฟังเสียง ฝึกความสนใจ มีการจับจ้องมองหน้าแม่ ตลอดทั้งได้รับรู้ถึงการสัมผัสจากวัตถุที่มีความแตกต่างกันของพื้นผิว สร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก รวมถึงพัฒนาการทางอารมณ์ที่ดีของเด็กด้วย โดยผู้ใหญ่ใช้ปลายนิ้ว หรือของเล่น หรือวัสดุที่มีพื้นผิวต่าง ๆ กัน เช่น ผ้า , ฟองน้ำ , ตุ๊กตายางไล่ไปบนผิวเด็กในทุกจุดของร่างกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ขณะเล่นเกมผู้ใหญ่ควรพูดคุย หัวเราะ และยิ้ม สร้างบรรยากาศให้เด็กสนุกสนานไปด้วย ตลอดทั้งจุดต่าง ๆ ที่ลูบไล่ / สัมผัสไปบนผิวเด็กควรบอกให้เด็กได้รับรู้ด้วย เช่น “แม่กำลังลูบไล้มือของคุณนะ” อาจร้องเพลงขณะเล่นปูได้ด้วยก็ได้
11. เกมจับปูดำ (อายุ 9-12 เดือน)	เกมนี้เพื่อฝึกกล้ามเนื้อมือในการเปิด ปิดมือหรือกำ แขนมือ ตลอดทั้งเด็กเริ่มสามารถเลียนแบบท่าทางกำมือ แขนมือจากพ่อแม่ในขณะที่เล่นเกมนี้ โดยขณะเล่นผู้ใหญ่ควรร้องเพลง “จับปูดำจับปูนา จับปูม้า มาคว่ำปูทะเล”ร่วมด้วย เด็กจะเกิดความสนุกสนาน และสร้างเสริมการมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอีกด้วย รวมทั้งเป็นการฝึกการฟัง ความสนใจ และสมาธิให้กับเด็กอีกด้วย
12. เกมตบมือเปาะเปะ (อายุ 9-12 เดือน)	เกมนี้เพื่อฝึกการทำงานของกล้ามเนื้อทั้ง 2 ข้าง และเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในขณะที่เล่นด้วย ตลอดทั้งให้เด็กฝึกฟังจังหวะในขณะตบมือ และเพิ่มความสนุกสนานให้กับเด็กอีกด้วย โดยผู้ใหญ่จับมือเด็กมาตบมือกันหรือ เด็กตบมือเอง เมื่อผู้ใหญ่กระตุ้นให้เด็กทำตาม อาจใช้คำกลอน หรือ เพลงที่เกี่ยวข้องกับการตบมือมาประกอบด้วยก็ได้ เช่น คำกลอน “ตบมือเปาะเปะเรียกแพะมากินนม นมไม่หวานเอาน้ำตาลมาใส่ “ หรือเพลงตบมือ “ เรามาตบมือกันดีกว่า(3 ครั้ง) แล้วเราชวนกันร้องเพลง “
13. เกมค้นหาของเล่น	เกมนี้เพื่อฝึกให้เด็กได้รู้จักใช้ความคิดในการแก้ปัญหาอย่างง่าย ในการค้นหาของเล่น ซึ่งผู้ใหญ่อาจช่วยชี้แนะได้บ้าง เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกถึงความสำเร็จในการทำงาน ตลอดทั้งเด็กได้รับการฝึกประสบการณ์เรื่องการคงอยู่ของวัตถุ (Object Permanent) โดยผู้ใหญ่ใช้ผ้าหรือกระดาษปิดของเล่นในขณะที่เด็กเล่นอยู่ อาจจะปิดบางส่วน หรือปิดทั้งหมดของของเล่นก็ได้ ซึ่งเด็กจะพยายามค้นหาของเล่น โดยการดึงผ้า หรือกระดาษออก

วัตถุประสงค์ / เกม	ประโยชน์
14. กระบะใส่ทราย / ข้าวสาร ขี้มสึ หรือเม็ดถั่วต่าง ๆ	เพื่อกระตุ้นประสาทสัมผัสทางการจับ หยิบ ฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็ก โดยการใส่ปลายนิ้วหยิบจับวัตถุ ที่มีขนาดต่าง ๆ กัน ตลอดทั้งเพิ่มพูนทักษะ การประสานงานระหว่างมือและตา รวมทั้งฝึกทักษะทางสังคม รู้จักมีการให้และรับ (Turn Taking) สร้างลักษณะนิสัยที่ดีและเหมาะสม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานทางอารมณ์ที่ดีอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถฝึกได้ตั้งแต่ยังเด็ก โดยการนำทราย, หรือข้าวสารขี้มสึ หรือเม็ดถั่วต่าง ๆ ใส่กระบะ และใช้อุปกรณ์การเล่นทราย หรืออาจประยุกต์ใช้อุปกรณ์ในครัวเรือน เช่น จาน, ชาม, ช้อน , แก้วน้ำ ฯลฯ มาร่วมในเกมนี